

Jan Otčenášek (1924 - 1979): Romeo, Julie a tma (1958)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje); 2. Hlavní postavy a jejich charakteristika; 3. Námět, témata, hlavní motivy; 4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

Jednoho dne skončily v oktávě B maturitní písemky...

Podíval se na hodiny na Novoměstské věži.

Času dost!

Zamířil do parku, odhodlávaje se v klidném soustředění vyšlukovat večerní cigaretu.

A tam se potkali. (...)

Ulice a druhá a ještě jedna, není to daleko, jen tato a pak zatočit za roh, hned tam budeme. Jdou temnými stržemi těsně podél domovních vrat, on ji pravičkou drží kolem ramenou, v levé pohupuje kufříkem a ona se nebrání, jde poslušně. Lampy na stožárech spouštějí na zem modravý kužílek slabého světla a okna jsou slepá tmou. (...)

Nad střechami se třesou čisté hvězdy.

Tady! Teď tiše za mnou! Těžkým klíčem otevřel domovní vrata, vedl ji za ruku po temném schodišti do prvního patra, menší klíč cvakne v zámku a tma nevětraného pokojíku jim dýchne do tváře pachem tabáku a plísně.

Dveře z chodby přibouchnou dívce za patami. Snad nás nikdo neviděl, uvažuje chlapec. Snad! Nerozsvěcovat! Potmě došel k oknu a na okamžik vpustil dovnitř čerstvý vzduch. Pak zavřel okenice a spustil voskovaný zatemňovací papír. Všiml si letmo, že je po levém okraji trochu natržen, slabě jím prosvítalo. Bude nutno jej rychle spravit, zauvažoval už po bůhvíkolikáté. Nahmatl tlačítko stolní lampy, stiskl.

Slabá žárovka zaplavila komůrku mdlým přísvitem.

Obrátil se na svou návštěvnici. Postávala dosud nehybně u dveří vedle svého kufříku, těkala oslepenýma očima po čtyřech holých stěnách a byla nesvá. Kde to jsem? ptaly se temné oči. Kdo jsi ty? Proč jsi mě sem zavedl? Co ode mne chceš? Porozuměl jim.

„Udělejte si pohodlí. Teď tu budete bydlet.“

A když si s pobízivou samozřejmostí sedl na vrzající židličku, až se pod ním zakolébala, a klukovsky se usmál, osmělila se také. Usedla na samý kraj pohovky tak trochu bázlivě, jako by ještě nevěřila v její hmotnost, a pak si oddychla. Rozhlédla se a zvědavě vyzkoušela proleželá pera. Vzhlédla s krotkým úsměvem.

„Je tu docela hezky.“

„Moc ne. Ale tady budete v bezpečí. Nikdo sem nepřijde. Já se jmenuji Pavel.“

„A já Ester.“

„To je zvláštní jméno.“

„Táta míval občas divné nápady. Nelíbí se vám?“

„To jsem neřekl. Je jen nezvyklé. Nic víc.“

Vstal, vykročil po podlaze, promýšleje s čelem směšně nakrčeným nahlas všechno nezbytné. Tady je vlněná pokrývka, nosím ji na výlety, ještě je cítit senem, tady je hrnek, skříň, ramínko na šaty, ani jsem o něm nevěděl, tyto dveře vedou do dílny, ve dne tam nikdy nechodíte. A zavírejte dveře zevnitř na klíč. A buďte tu ve dne zticha, vedle pracují, ano? Umývadlo a klozet jsou hned za dveřmi, ráno a v noci ... a nevycházejte za žádnou cenu na chodbu. A rádio nepouštět. Slibujete? A

pamatujte na zatemnění, než rozsvítíte, je sem vidět z pavlače, ostatní zařídím sám. A také ... A ještě abych nezapomněl ...

Nakonec si připadal trochu směšný. Posadil se zadýchaně proti ní a prohlížel si ji. Teprve teď na světle si povšiml, že je vlastně hezká. Tvář pod tmnými vlasy byla neskutečně bledá, postrádala souměru, ale drobné nesoulady ji jen zvýrazňovaly. Nerušily. Oči, z nichž hleděla tuhově černá noc, svítily pod oblouky hustého obočí, spojeného řídkými chloupky nad nosem, temnou září. Plaché a dojemné, plné dětského údivu, byly krásné. Sklouzl pohledem po obrysu malých prsů pod bílou blúzou se žlutou hvězdou. Rychle uhnul očima. Točila se mu slabě hlava. Nikdy, ani později, nerozeznal, čím voní. Mýdlo, levná voňavka, vlasy, vůně podpaží.

Pozdvihl oči a povzbudivě se na ni usmál.

„Ještě se tolik bojíte?“

„Už ne. Už vůbec ne.“

Potřásla hlavou, a když si povšimla jeho pohledu, sklopila tvář a trochu se zachmuřila. Vstal a podíval se na hodinky. Půl jedenácté, proboha, musím vypadnout. Je už pozdě.

„Přijdete?“ optala se tiše.

Hleděla mu upřeně do tváře.

Stál nad ní, vychutnával si svou mužskou převahu až do dna. Bylo mu dobře a žádnou starost si v té chvíli nepřipouštěl.

Pohládl ji rukou po vlasech a byl rád, že neuhnula.

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Gilles Perrault (1931): Tajemství Dne D (1964)

Canaris je neustále v první linii nelítostného boje. (...) Nervové vypětí zbělilo jeho vlasy, vrylo vrásky v laskavém obličejí, ztlumilo jeho hlas. Až do roku 1942 je jeho protivníkem „anděl zla“ Reinhard Heydrich, kterého Hitler nazývá „muž se železným srdcem“. Uhrančivá osobnost! Nej mimořádnější ze všech, které vydalo nacistické Německo. Krásný jako nordický bůh, slučuje v sobě všechny schopnosti i všechny neřesti: virtuózní houslista, neukojitelný po stránce sexuální, vynikající šermíř, jezdec, námořník a dokonalý pilot, vrah a mučitel, vyniká ve všem, čeho se chopí. Mezi dvěma konferencemi, na nichž plánuje deportace a genocidy, skočí do messerschmidtu a přes Hitlerův zákaz se zúčastní náletu na Anglii. Tato pravá ruka imbecilního Himmlera je podle Schellenbergových slov „tajným čepem, kolem něhož se otáčí nacistický režim“. Užívá své strašné moci s krutostí, již lze označit za dokonalou, protože Heydrich nikdy nepocítí žádný lidský ohled ani výčitky svědomí. Nádherná a nenáviděníhodná šelma! Nacistická džungle jich má ještě několik, ale Heydrich se vyznačuje jednou pozoruhodnou vlastností: všichni, kdo se k němu přiblížili, dosvědčují, že v nich vzbuzoval fyzickou hrůzu – „heydrichovský komplex“, jak říkal Schellenberg, který v tom nebyl výjimkou.

Druhý text je příkladem literatury faktu. Do ní patří (knižní) reportáže, cestopisy, vzpomínky, ale také naučná témata. Od odborné literatury (a dokonce i od její populárně naučné formy) se ovšem literatura faktu liší větším subjektivismem (autorova osobnost se svými názory je v popředí) a vyšší estetičností zpracování. V tomto úryvku najdeme především druhou z těchto charakteristik: beletristické vyprávěctví (Nervové vypětí zbělilo jeho vlasy, vyrylo vrásky v laskavém obličejí, ztlumilo jeho hlas), emotivní hodnocení obracející se ke čtenáři (Nádherná a nenáviděná šelma! pravá ruka imbecilního Himmlera), vytváření dějového napětí.

Souvislost obou textů objasníme vysvětlením, jak téma Heydrich vstoupí do příběhu Pavla a Ester. Připomeňme, že i Otčenáškův text má zřetelné umělecké kvality: historický prézens, metafory (Nad střechami se třesou čisté hvězdy), cit pro detail, jenž charakterizuje vnitřní svět postav (způsob, jakým Ester usedá na pohovku). Nevlastní přímá řeč (Tady! Ted' tiše za mnou!).

Jan Otčenášek (19. 11. 1924 Praha – 24. 2. 1979 Praha)

Český spisovatel a scenárista.

Jan Otčenášek pocházel z rodiny **truhláře**. Vystudoval obchodní akademii (maturita 1943). Pak byl zařazen mezi mladé Čechy, kteří – jako mnozí jiní mladí lidé ze zemí okupovaných za Druhé světové války Německem – byli posláni na nucené práce (**totálně nasazení**) ve prospěch Německé říše: pracoval nejprve přímo v Německu a pak v pražské letecké továrně Avia (zde se zapojil do protifašistického odboje).

Po válce, v letech 1945 – 1947, studoval, ale nedokončil obor estetika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. 1947 – 1951 pracoval jako **exportní úředník** v oblasti chemického a hutního průmyslu. 1952 – 1960 působil v úřednickém aparátu **Svazu československých spisovatelů**. Od r. 1960 byl **spisovatelem z povolání**, v r. 1973 se stal **dramaturgem Československého filmu** (státního podniku ve filmových studiích Barrandov v Praze).

Otčenášek psal především **prózu** – romány a novely. Usiloval o **realistické**, širěji pojaté a analyticky zaměřené **obrazy české společnosti ve všech jejích vrstvách** a v různých obdobích, jež sám zažil (autobiografická linie bývá v jeho dílech zřetelná). Začal tvořit v době, kdy hlavní proud československé literární tvorby sledoval – v duchu atmosféry po komunistickém převratu v r. 1948 a v rámci takzvaného **socialistického realismu** – politicky propagandistické cíle na úkor umělecké kvality. Otčenášek se na tomto pozadí profiloval jako výjimečný zjev **objektivnějšího autora**, jehož hrdinové sice nakonec přitakají novým poměrům, ale učiní tak až po vnitřním boji, jehož líčením Otčenášek poukazyval na rozporuplnost společenské situace zejména z pohledu mladých lidí ze středostavovského prostředí. Otčenášek navíc vynikal bohatým, metaforickým jazykem, citem pro charakterizační roli detailu a živými, dobře odposlouchanými dialogy.

Jan Otčenášek byl ženatý, jeho dva synové působí v oborech dramatické tvorby: Jan Otčenášek (* 1947) pracuje v České televizi jako dramaturg a scenárista (pod pseudonymem Petr Zikmund napsal TV seriály *Hotel Herbich*, 1999, a *Já, Mattoni*, 2016), Štěpán Otčenášek (* 1954) je teatrolog.

Některá díla:

Romány **Občan Brych** (1955; o době po komunistickém převratu; film 1958: režie Otakar Vávra, scénář Otakar Vávra a J. O., v titulní roli Karel Höger), **Kulhavý Orfeus** (1964; o totálně nasazených mladých Čechích a o jejich zapojení do odboje; volné filmové zpracování *Svatba bez prstýnku*: 1972, režie Vladimír Čech, scénář J. O. a Zdeněk Bláha, hrají Michal Pavlata, Jana

Preissová), **Když v ráji pršelo** (1972; o pražské mladé dvojici, která chce začít na Šumavě svůj nový, společný život), **Pokušení Katarina** (psáno od asi 1965, nedokončeno, vydáno až 1984; bilanční román: filmový režisér ve středních letech na životní křižovatce i ve vztahu ke komunistickému režimu ve své vlasti; podle jedné epizody z románu vznikl film *Milenci v roce jedna*: 1973, režie Jaroslav Balík, scénář Jaroslav Balík a J. O.; z těsně poválečné Prahy; v hlavních rolích Viktor Preiss a Marta Vančurová);

Novely Romeo, Julie a tma (1958; z krutého válečného roku 1942; mezinárodní úspěch; film 1959: režie Jiří Weiss, scénář J. O., v hlavních rolích Ivan Mistrík a Dana Smutná; opera 1962: hudba a libreto Jan Frank Fischer), **Mladík z povolání** (1968; stárnoucí spisovatel jako hlavní postava erotického příběhu).

Scénář k filmu Lásky mezi kapkami deště (1979; s Karlem Kachyňou a Vladimírem Kalinou; z Československa 30. let; režie Karel Kachyňa, hrají Vladimír Menšík, Jan Hrušínský, Lukáš Vaculík, Zlata Adamovská, Tereza Pokorná);

Scénář k televiznímu seriálu Byl jednou jeden dům (1974; s Oldřichem Daňkem; na osudech obyvatel jednoho pražského činžovního domu je vylíčeno, jak události i atmosféra let 1938 – 1945 zasáhly československou společnost; režie František Filip, hrají Josef Somr, Jaroslava Obermaierová, Vladimír Menšík, Petr Čepěk, Jiří Hrzán, Jana Hlaváčová, Josef Vinklář, Jaromír Hanzlík, Miloš Nedbal, Jiří Adamíra, Jana Šulcová, Dana Medřická...).